

GYVENTOJŲ UŽIMTUMO POKYČIŲ DIFERENCIACIJOS ĮVERTINIMAS LIETUVOS REGIONUOSE

LAIMA OKUNEVIČIŪTĖ-NEVERAUSKIENĖ¹, ARŪNAS POCIUS²

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilniaus Gedimino technikos universitetas (Lietuva)

ANOTACIJA

Straipsnyje analizuojama gyventojų užimtumo pokyčių diferenciacija šalies regionuose įvertinant stebimos situacijos kaitą demografinių procesų kontekste (atsižvelgiant į gyventojų skaičiaus dinamikos teritorinius skirtumus). Remiantis Lietuvos statistikos departamento (toliau – Statistikos departamento) duomenimis ir autorių atliktos analizės rezultatais vertinti gyventojų integracijos į darbo rinką galimybių skirtumai šalies regionuose. Atliekant palyginamąją analizę pavienių teritorijų lygmeniu, prioritetas teiktas tokiems svarbiems rodikliams kaip užimtumo lygis ir užimtųjų pasiskirstymas pagal ekonomines veiklas.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: *regionai, diferenciacija (netolygumai), demografiniai pokyčiai, užimtumas, darbo rinka.*

JEL KLASIFIKACIJA: J11, J21, O18, R11, R58.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/rfds.v23i3.1586>

Įvadas

Lietuvoje, kaip ir kitose Europos šalyse, mažėjant galinčių įsitraukti į darbo rinką darbo išteklių, kasmet vis didesnę visuomenės dalį sudaro pagyvenę žmonės. Senstant šalies įmonių darbuotojams, mažės ir potencialiai į darbo rinką galinčio įsitraukti jaunimo lyginamasis svoris. Kartu stebimos gyventojų senėjimo tendencijos Lietuvoje lemia tai, kad ateityje į darbo rinką patenkantys asmenys gali tapti tikru „deficitu“, ypač kai kuriuose mažesniuose šalies regionuose, kur santykinai didelė darbingo amžiaus gyventojų dalis prarandama dėl gyventojų migracijos.

Problema. Lietuvoje labai trūksta mokslinių tyrimų, kuriuose būtų atliekami situacijos darbo rinkoje skirtumų vertinimai regionų lygmeniu, dėl šio tiriamo reiškinių pažymėtina informacijos trūkumo problema.

Tikslas. Įvertinti gyventojų užimtumo pokyčių diferenciaciją Lietuvos regionuose.

Objektas: padėties šalies regionų darbo rinkoje skirtumų vertinimas, atliktas remiantis statistiniais duomenimis ir autorių skaičiavimo rezultatais.

Uždaviniai. Šiame straipsnyje siekiama įvertinti skirtingų regionų gyventojų integracijos į darbo rinką galimybes, ištirti užimtumo raidos tendencijas, išnagrinėti regioninius rodiklių skirtumus ir bendrus gyventojų skaičiaus pokyčius.

¹ Laima Okunevičiūtė-Neveauskienė – LSTC Darbo rinkos tyrimų instituto vyriausioji mokslo darbuotoja, Vilniaus Gedimino technikos universiteto docentė

Moksliniai interesai: darbo rinka, socialinė atskirtis ir integracija, socialiai pažeidžiamos grupės, darbo rinkos politika, regioninė politika

El. paštas: laima.okuneviciute@dsti.lt

Tel. +370 5 275 2535

² Arūnas Pocius – LSTC Darbo rinkos tyrimų instituto vyresnysis mokslo darbuotojas

Moksliniai interesai: darbo paklausos ir pasiūlos vertinimas, šešėlinė ekonomika, demografija, regioninė diferenciacija, tikslinės grupės

El. paštas: arunas.pocius@dsti.lt

Tel. +370 5 275 2503

Metodologija. Atsižvelgiant į šio leidinio specializaciją, analizei pasirinktas teritorinis situacijos darbo rinkoje pokyčių raidos aspektas, kuris išlieka kaip niekad svarbus esant dideliems socialinės raidos skirtumams regionų lygmeniu. Straipsnis parengtas taikant sistemine mokslinę literatūros analizę, bendrąją ir loginę analizę, lyginimo, apibendrinimo ir abstrakcijos, matematinio ir statistinio apdorojimo metodus. Analizė ir vertinimas atlikti remiantis Statistikos departamento atliekamų gyventojų užimtumo (darbo jėgos) tyrimų duomenimis, antrinių duomenų šaltiniais, straipsnio autorių skaičiavimų rezultatais. Pritaikius indeksų metodą įvertinti paskiri užimtųjų skaičiaus pokyčių komponentai. Atliekant palyginamąją analizę, ryškus prioritetas teiktas gyventojų užimtumo duomenims. Atsižvelgta į tai, kad Statistikos departamento gyventojų užimtumo rodikliai pasižymi santykinai mažesne variacija nei nedarbo rodikliai, kurių ryškesnius pokyčius būtų sudėtinga tiksliau įvertinti dėl didesnės galimų paklaidų įtakos (ypač trumpuoju laikotarpiu). Detalesnę analizę leido atlikti šalies regionų grupavimas pagal užimtųjų skaičiaus rodiklį.

1. Mokslinės literatūros ir tyrimų apžvalga regionų raidos netolygumo (diferenciacijos) kontekste

Tiek užsienio, tiek lietuvių mokslininkai vis dažniau nagrinėja regioninės diferenciacijos procesą, ieškoma socialinių, ekonominių skirtumų atsiradimo priežasčių, analizuojamos regionų netolygumų pasekmės. Regionų netolygumo vertinimo svarbą ir reikšmę šaliai bei jos sektoriams savo darbuose pažymi daugelis autorių (Rengansamy, 2009; Funck, Pizzati, 2003; Malais, Heageman, 2009; Altmann, Falk, Grunewald, Huffman, 2014; Keating, 2016; Crescenzi, Lammarino, 2017; Misiūnas, Svetikas, 2003; Brenkevičiūtė, 2010; Butkus, Matuzevičiūtė, 2011; Bruneckienė, 2013; Laužadytė, 2014 ir kt.).

Lietuvoje šia problema mokslininkai aktyviau susidomėjo Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, atsiradus Europos Sąjungos paramos panaudojimo galimybei, sprendžiant regioninės diferenciacijos problemas (Bagdzevičienė, 2002–2004; Jungtinės Tautos, 2004; Misiūnas, Svetikas, 2003; Ačaitė, 2005; Mačys, 2006; Melnikas, 2008; Verkulevičiūtė, 2009; Kilijonienė, Bruneckienė, 2011; Bruneckienė, Krušinskas, 2011; Gedminaitės-Raudonė, 2012; 2014; Sinkienė, Grumadaitė, 2014; Atkočiūnienė, 2014).

Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad daugelyje šaltinių regionų netolygumai aiškinami remiantis išteklių skirtumais, nevienoda infrastruktūra, mokslinio, techninio išsivystymo skirtumais. Aptinkami skirtingi regioninio netolygumo vertinimo aspektai (pvz., atsižvelgiant į įsidarbinimo galimybes [Regansamy, 2009], pajamas [Novotny, 2007], technologijų plėtrą [Kasinskaitė, 2005] ir kt.).

Analizuojant netolygų regionų vystymąsi, be abejo, galima teigti, kad regionų netolygumas priklauso nuo daugelio veiksnių, kurie skirtingai veikia tiek regiono augimo apimtį, tiek jo vystymosi tempus. Apibendrinus mokslinę literatūrą, galima skirti šiuos pagrindinius veiksnius ir priežastis, lemiančias regionų skirtumus bei regionų ekonominį netolygumą: geografinės ir fiziologinės savybės, demografiniai ypatumai, istorijos ir kultūros patirtis, technologinės plėtros lygis, socialinė, ekonominė plėtra, darbo rinka, viešoji infrastruktūra, politiniai ir instituciniai veiksniai (Vetlovas, Virbickas, 2006; Pukelienė, Glinskienė, Beržinskienė, 2007 ir kt.; Verkulevičiūtė, 2009; Malais, Heageman, 2009; Valiskas, 2011; Žalevičienė, 2012; Gedminaitė-Raudonė, 2014; Sinkienė, Grumadaitė, 2014; Altmann, Falk, Grunewald, Huffman, 2014; Castellani, Pieri, 2016).

Kartu pažymėtina, kad vykstant intensyviems pokyčiams ir globalizacijos procesui, kartu ekonominiams procesams vis labiau skverbiantis į regionų vystymąsi, vis aktualesnis tampa darbo rinkos, kaip ekonominio veiksnio, poveikis regionų ekonominiam netolygumui (Ratkevičiūtė, 2005; Raškinis, 2008; Strugienė, Daunorienė, 2009 ir kt., Jakštienė, 2013; Atkočiūnienė, 2014; Altmann et al., 2014; Faggian, Rajbhandari, Dotzel, 2016).

Nuolat augant darbo jėgos veiksnio reikšmingumui rinkoje, lemiamą reikšmę įgauna darbo jėgos kokybė. Ji tampa pagrindiniu ekonominio efekto galimybės veiksniumi. Atlikti tyrimai atskleidė, kad probleminių regionų darbo jėgos kokybė neatitinka ūkio poreikių dėl ilgalaikio nedarbo padarinių – darbo veiksnio charakteristikos, lemiančios šių regionų nepatrauklumą investicijoms. Akcentuojama, kad nedarbas – esminis probleminių regionų bruožas, tai makrolygio problema, kurios ekonominės pasekmės – ne tik nesukurta ekonominė gėrybės, bet ir skurdas, kitos socialinės problemos bei stojantis ekonomikos apyvartos ratas (Andriušaitienė, 2008).

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad žmogiškasis kapitalas tampa lemiamu ekonominio augimo veiksnium, taigi ir regiono plėtros pagrindu. Kartu pabrėžtina, kad yra tarsi jungiamoji investicijų ir regiono konkurencinio pranašumo šaltinių grandis (Bassanini, Scarpetta, 2001; Bagdanavičius, 2005; Baici, Casalone, 2005; Faggian, Rajbhandari, Dotzel, 2016 ir kiti). Jei pastarieji silpni, žmogiškasis kapitalas tampa lemiamu regiono plėtros veiksnium. Atitinkamai pritraukti investicijas labiau tikėtina į tuos regionus, kuriuose darbo jėgos kvalifikacinis lygis yra pakankamas ūkinei veiklai vystyti tiek išnaudojant gamtos ir strateginius regiono konkurencinio pranašumo šaltinius, tiek vykstant ūkinę veiklą, orientuotą į pažangiausiomis technologijomis paremtą gamybą, kur reikia aukštos kvalifikacijos darbo jėgos (Andriušaitienė, 2008).

Kita vertus, pripažįstama, kad nuo regiono ekonominės situacijos priklauso situacija darbo rinkoje konkrečiame regione (Vetlovas, Virbickas, 2006; Pukelienė, Glinskienė, Beržinskienė, 2007 ir kt.). Apibendrinant galima teigti, kad ryšys tarp darbo rinkos ir netolygaus regionų ekonominio augimo yra abipusis: tiek regiono netolygumas priklauso nuo darbo rinkos struktūros ir jos pokyčių, tiek nuo regiono ekonominės situacijos priklauso, kokia bus darbo rinkos padėtis ir ją apibūdinančių rodiklių rezultatai konkrečiame regione.

Kaip minėta, Lietuvoje labai trūksta mokslinių tyrimų, kur būtų atlikti situacijos darbo rinkoje diferenciacijos vertinimai regionų lygmeniu. Todėl šioje publikacijoje didelis dėmesys skiriamas stebimų demografinės ir darbo rinkos raidos netolygumų vertinimui.

2. Demografinės raidos netolygumų įtaka regionų darbo rinkai

Demografinių pokyčių įtaką darbo rinkai vienareikšmiškai vertinti būtų sudėtinga, nes gyventojų skaičius Lietuvoje pastaraisiais metais mažėjo dėl ekonomikos augimo ir užimtumo didėjimo. Tačiau abejonių nekelia tai, kad mažėjant gyventojų skaičiui mes prarandame darbo išteklius, kurių dėka mūsų šalyje būtų užtikrintas solidėsnis ekonomikos augimas.

Būtina pabrėžti, kad išliekant komplikuotai demografiniai situacijai, gyventojų skaičius nuo 2011 m. iki 2016 m. pradžios sumažėjo visose apskrityse, labiausiai – Šiaulių (9,6 proc.) ir Panevėžio (9,1 proc.) (1 lentelė). Pats mažiausias neigiamas gyventojų skaičiaus pokytis pastebimas Vilniaus apskrityje (0,7 proc.). 2015 metais autorių atliktas demografinis tyrimas³ rodo, kad Vilniaus m. regionas išsiskiria palankiomis ekonominio augimo ir darbo rinkos plėtros perspektyvomis (LNTPA, 2015). Vilnius vienintelis šalies didmiestis, kur 2011–2015 m. gyventojų skaičius padidėjo, nors iki tol jis mažėjo. Palankios demografinės tendencijos lemia tai, kad Vilniaus regione dėl gyventojų skaičiaus padidėjimo turėtų potencialiai išaugti įdarbinimo ir socialinės integracijos paslaugų poreikis paskiroms tikslinėms grupėms. Taigi galima teigti, kad visa sostinės aplinką sudarančio Vilniaus apskrities regiono demografinė situacija buvo santykinai palankesnė Vilniaus miesto socialinei ir darbo rinkos raidai, nes trūkstamų darbo išteklių srautas pagrindiniame šalies didmiestyje buvo papildomas iš gretimų šalies teritorijų. Tai padėjo išlaikyti Vilniaus m. investicinį patrauklumą. Panašiai galima vertinti ir Klaipėdos regiono demografinius pokyčius, nors neigiamas gyventojų skaičiaus pokytis 2011–2015 m. buvo žemesnis nei sostinėje. Kituose šalies didžiųjų miestų regionuose demografinė situacija išliko labiau komplikauta, o gyventojų skaičius 2011–2015 m. mažėjo sparčiau nei vidutiniškai Lietuvoje (ypač Panevėžio ir Šiaulių apskrityse). Dėl stebimų demografinių pokyčių pastarosioms apskritims ir jų centrams sudėtinga pritraukti būtinus darbo išteklius, siekiant užtikrinti sėkmingą šių regionų socialinę ir ekonominę raidą. Pats regionų dydis automatiškai neužtikrina sėkmingai jų plėtrai būtinų darbo išteklių gausos. Antai mažesnėse šalies apskrityse (ypač Marijampolės ir Tauragės) gyventojų skaičius mažėjo lėčiau nei didesni gyventojų skaičių turinčiuose Šiaulių ir Panevėžio regionuose.

Apskritai visuose didžiuosiuose šalies miestuose santykiniai gyventojų skaičiaus dinamikos rodikliai buvo gerokai prastesni nei šalia jų esančiuose rajonuose (1 pav.). Taip yra todėl, kad šalia didelių šalies didmiesčių gyvenantys žmonės, siekdami pakeisti gyvenamąją vietą, bent jau kol kas santykinai dažniau teikia prioritetą ne didiesiems miestams, o šalia jų esantiems rajonams. Kita vertus, dauguma šalia didmiesčių esančių rajonų gyventojų vyksta dirbti į didmiesčius, nes didieji miestai tradiciškai išlieka didžiausi darbo jėgos traukos centrai.

³ Įgyvendinant Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos (LNTPA) mokslinį tyrimą.

1 lentelė. Gyventojų skaičius ir jo pokytis pagal apskritis 2011–2016 m. (rodikliai metų pradžioje)

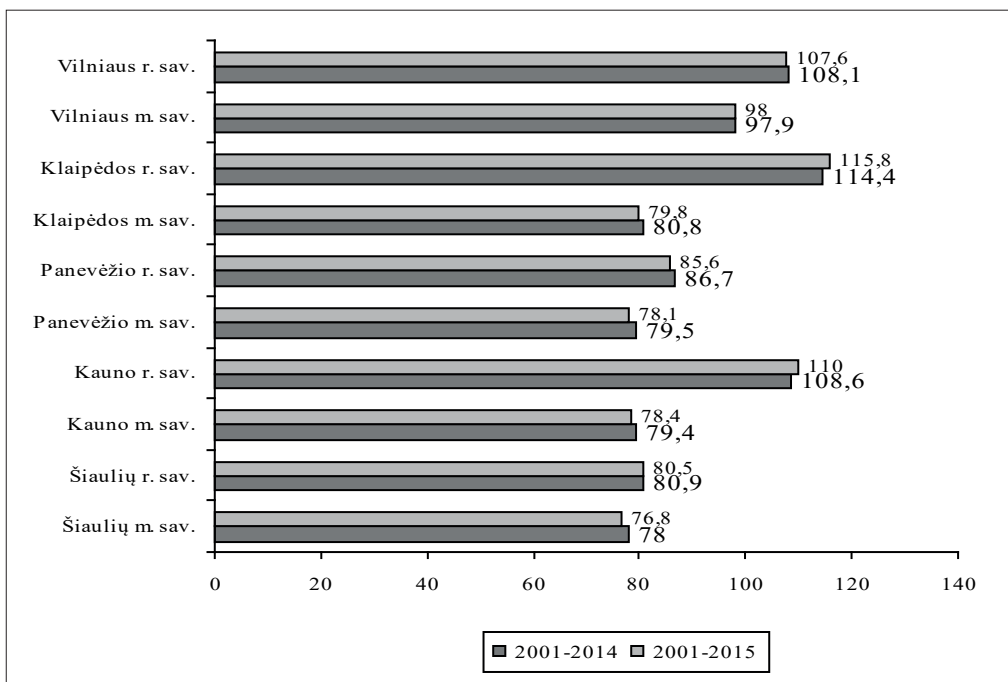
	2011 m.	2015 m.	2016 m.	Gyventojų skaičiaus pokytis	
				skaičius	proc.
Iš viso	3 052 588	2 921 262	2 888 582	-165 222	-5,4
Alytaus apskritis	187 990	147 809	145 131	-13 440	-8,5
Kauno apskritis	610 225	583 047	577 221	-35 311	-5,8
Klaipėdos apskritis	340 047	327 300	324 628	-12 658	-3,8
Marijampolės apskritis	162 205	151 793	149 125	-11 853	-7,4
Panevėžio apskritis	251 401	235 394	231 063	-23 155	-9,1
Šiaulių apskritis	303 110	281 632	276 406	-29 386	-9,6
Tauragės apskritis	110 511	103 083	101 249	-8 541	-7,8
Telšių apskritis	152 594	143 583	141 357	-12 031	-7,8
Utenos apskritis	150 598	140 233	137 260	-13 338	-8,9
Vilniaus apskritis	810 651	807 607	805 142	-5 509	-0,7

Šaltinis: autorių atlikti skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis

Stebimi pokyčiai darbo rinkoje paskatino vidinę ir švytuoklinę gyventojų migraciją, kurių esamos tendencijos mūsų šalyje vis dar menkai ištirtos, nors šiuo klausimu galima išskirti ir reikšmingų mokslinių pastebėjimų. Atlikti moksliniai tyrimai atskleidė (Ubarevičienė, 2014), kad, nors didžiųjų Lietuvos miestų gyventojų skaičius per ilgesnį laikotarpį mažėjo, tačiau santykinis jų dydis Lietuvoje augo (ypač Vilniaus m.) dėl sparčiau mažėjančio kitų vietovių gyventojų skaičiaus ir vidaus migracijos krypčių, kurios palankesnės didiesiems miestams. Atlikta analizė rodo, kad didžiausią dalį visuose miestuose sudarė atvykusieji iš užsienio ir kitų miestų. Tuo tarpu iš kaimo vietovių daugiausia gyventojų atvyko į Kauno miestą. Vilniaus miestas yra pagrindinė aplinkinių savivaldybių (Trakų, Šalčininkų, Vilniaus r. sav.) gyventojų darbo vieta, kurioje sutelkta tiek pat ar net daugiau darbo vietų, nei pačiose minėtose savivaldybėse. Tuo tarpu Kaune ir Klaipėdoje tai vyksta gerokai mažesniu mastu (Burneika, Ubarevičienė, 2013). Daugiau kaip $\frac{3}{4}$ Vilniaus rajono savivaldybei tenkančio GPM uždirbama Vilniaus mieste, tuo tarpu Kauno rajono gyventojai Kauno mieste uždirba tik apie pusę savo pajamų (Ubarevičienė, 2014).

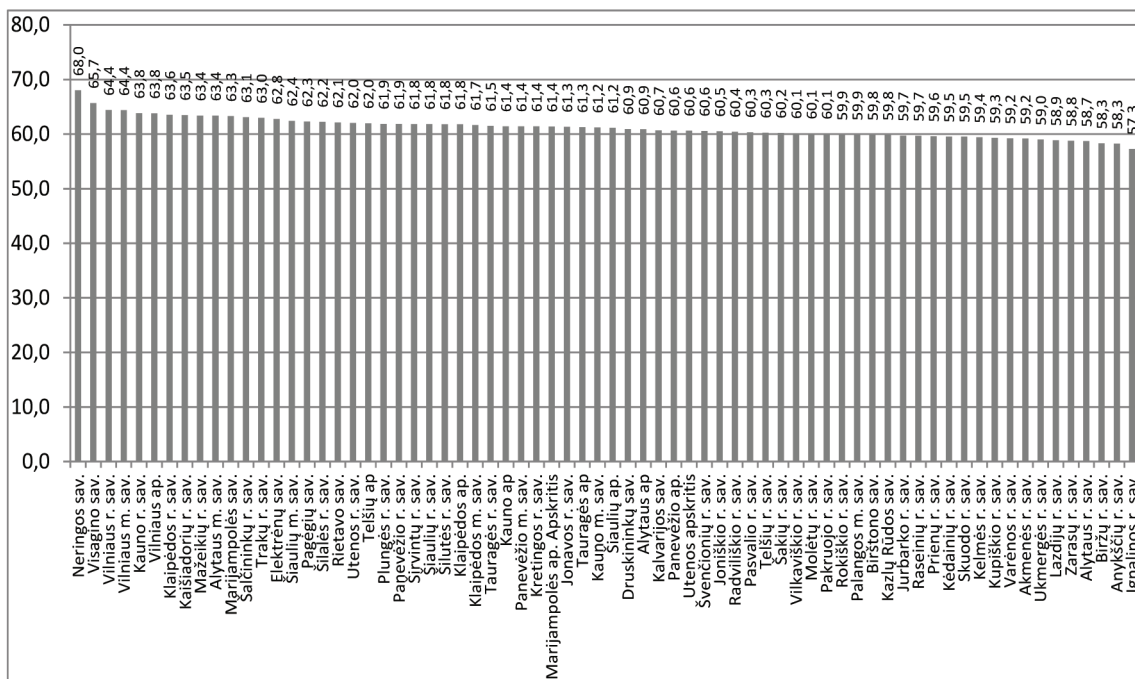
2001–2015 m. dinamikos indeksų skirtumų palyginamoji analizė atskleidė, kad labai skyrėsi Klaipėdos m. ir Kauno m. gyventojų skaičiaus pokyčiai, lyginant su juos supančiuose rajonuose vykstančiais pokyčiais. Spartų gyventojų skaičiaus augimą Klaipėdos raj. ir Kauno raj. lydėjo dar lėtesnis jų mažėjimas šalia jų esančiuose didmiesčiuose. Mažiau kontrastinga situacija Vilniaus m., kur gyventojų skaičiaus mažėjimas buvo nedidelis, o nagrinėjamo rodiklio stebimas padidėjimas netoliese esančiame Vilniaus rajone ne toks didelis kaip minėtuose didmiesčiuose. Demografinės kaitos požiūriu mažiausiai skiriasi padėtis Šiaulių m. ir raj. bei Panevėžio m. ir raj., kur stebima ta pati gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencija, nors nagrinėjamo indekso reikšmės rajonuose buvo palankesnės nei atitinkamuose šalia jų esančiuose miestuose. Kita vertus, prastesnius Šiaulių ir Panevėžio regionų demografinius rodiklius (spartesnį gyventojų skaičiaus mažėjimą) lėmė darbo vietų stoka. Todėl šių žmogiškųjų išteklių traukos centrų įtaka gyventojų ir darbo jėgos kaitai per šiuos dešimtmečius neabejotinai susilpnėjo.

Mažėjant gyventojų skaičiui, mažėja ir darbingo amžiaus gyventojų skaičius. Tačiau regionų lygmeniu išlieka svarbi šio rodiklio diferenciacijos problema. Didžiausias šis rodiklis 2015 m. buvo Neringos m. (68 proc.), mažiausias – Ignalinos raj. (57, 3 proc.) (2 pav.).

1 pav. Gyventojų skaičiaus pokyčio indeksai 2001–2014 m. ir 2001–2015 m. pagal šalies didžiųjų miestų ir juos supančių rajonų savivaldybes (proc.)

Šaltinis: autorių atlikti skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

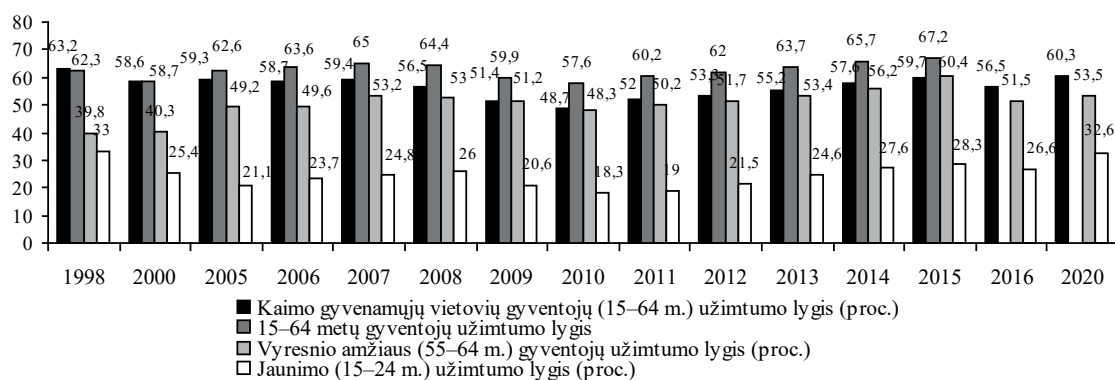

2 pav. Darbingo amžiaus gyventojų skaičius metų pradžioje Santykinis rodiklis pagal apskritis ir savivaldybes (proc.)

Šaltinis: autorių atlikti skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

3. Užimtumo pokyčių įvertinimas

Reikėtų pažymėti, kad socialinės politikos lygmeniu šiame dešimtmetyje nemažai dėmesio skirta gyventojų užimtumui. Akcentuotina ir tai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės parengtoje 2014–2020 metų užimtumo didinimo programoje Europos Komisijos suformuluoti strategijos „Europa 2020“ tikslai tapo mūsų šalies nacionaliniais tikslais ir gairėmis, pritaikius konkrečiai Lietuvos padėčiai (Lietuvos Respublikos Vyriausybės..., 2013). Nors minėtoje programoje pateikiama visa eilė svarbių darbo rinkos rodiklių, situacija šalies regionuose faktiškai nevertinta.

3 pav. Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos užimtumo rodiklių (įgyvendinimo vertinimo kriterijų) dinamika pagal paskiras gyventojų grupes*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys (<http://osp.stat.gov.lt>).

*2016 m. ir 2020 m. rodikliai – užimtumo didinimo programoje numatyti siekiai.

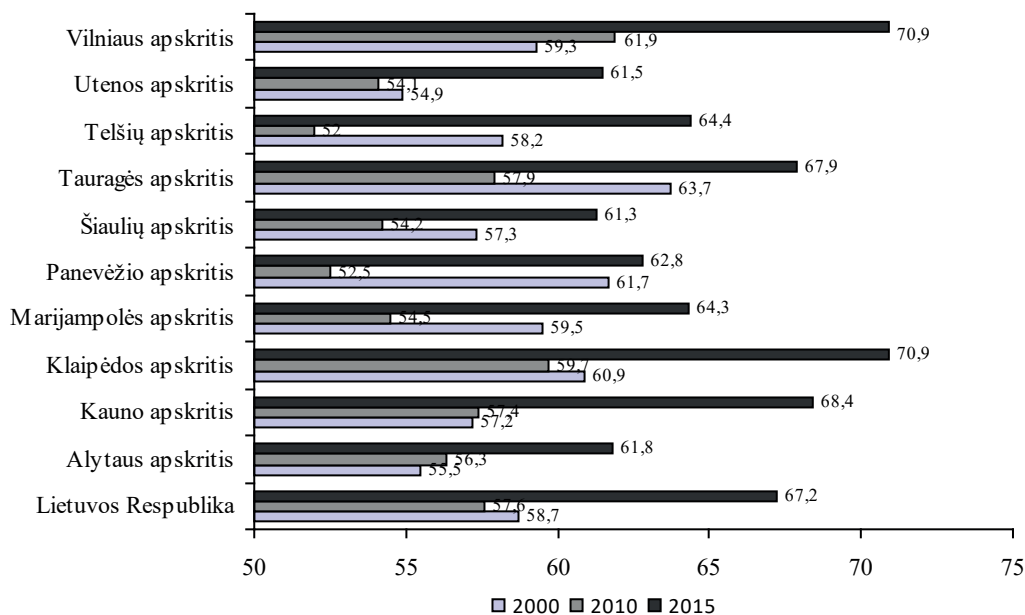
Kita vertus, 3 paveiksle pateiktų Užimtumo programos rodiklių tendencijų palyginimas pagal tikslines grupes aktualus tuo, kad atsižvelgiant į kaimo gyventojų užimtumo lygio dinamiką galima bent jau bendrais bruožais spręsti apie mažesnių šalies regionų gyventojų padėtį darbo rinkose (3 pav.). Tačiau šios informacijos toli gražu nepakanka sprendžiant apie padėties darbo rinkoje skirtumus paskirų teritorijų lygmeniu. Todėl vertinant situaciją detaliau, pasitelkti Statistikos departamento atliekamų gyventojų užimtumo (darbo jėgos) tyrimų duomenys.

Remdamiesi šiais duomenimis, matome, kad per visą 2000–2015 m. laikotarpį 15–64 m. amžiaus gyventojų užimtumo lygis išaugo visose apskrityse, tačiau dėl ekonominės krizės poveikio daugelyje apskričių šis rodiklis buvo gerokai sumažėjęs (4 pav.).

Didžiosiose šalies apskrityse – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos – stebėtas aukščiausias užimtumo lygis, mažesniuose šalies regionuose jis išlieka žemesnis. Be to, kaip rodo 2010 m. statistiniai duomenys, nuo ekonominės krizės labiau nukentėjo būtent mažesni regionai.

4. Darbo vietų poreikio kaita šalies regionuose pagal pagrindinius ūkio sektorius

Stebėdami situacijos pokyčius galime teigti, kad darbo vietų poreikio pokyčiai nepalankesni buvo mažesnėms šalies apskritims. Darbo vietų poreikio struktūra 1998–2015 m. laikotarpiu pasikeitė didžiųjų šalies regionų naudai. Todėl, nors ir pamažu, tačiau gausėjo užimtųjų dalis didžiosiose šalies apskrityse (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos), mažėjo daugelyje mažesnių šalies regionų (kaip antai Utenos ir Šiaulių). Didžioji dalis užimtų darbo vietų Lietuvos mastu šiame dešimtmetyje sukoncentruota Vilniaus (trys dešimtadaliai), Kauno (du dešimtadaliai) ir Klaipėdos (vienas dešimtadalis) apskrityse, mažiausia dirbančiųjų buvo Tauragės apskrityje (vos apie 3 proc.).

4 pav. Užimtumo lygio dinamika šalies apskrityse 2000–2015 m. (proc.)*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys (<http://osp.stat.gov.lt/>).

*15–64 metų amžiaus gyventojų užimtumo lygis.

Atliekant analizę įsivedama prielaida, kad gyventojų įsidarbinimo galimybės didesniuose šalies regionuose yra santykinai didesnės nei mažesniuose regionuose. Bent jau formaliai šį tarsi savaime aiškų teiginį patvirtina užimtumo lygio rodikliai, kurie trijose didžiosiose šalies apskrityse gerokai didesni nei kituose šalies regionuose. Tačiau detalesnę analizę leidžia atlikti regionų suskirstymas į paskiras grupes pagal užimtųjų skaičiaus rodiklį. Pirmąją regionų grupę sudaro didžiausios šalies apskritys (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos), antrąją – vidutinės (Šiaulių, Panevėžio, Alytaus), trečiąją – likusios mažosios apskritys (2 lentelė).

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad autorių iškelta hipotezė nepasitvirtina tuo atveju, kai lyginama antrosios ir trečiosios regionų grupių situacija. Pabrėžtina, kad mažųjų apskričių užimtumo tendencijos palankesnės nei vidutinio dydžio regionų. Pirmą, kaip rodo duomenų analizė, 2008–2015 m. išskirtoje II regionų grupėje užimtųjų skaičius sumažėjo labiau nei III regionų grupėje (atitinkamai 22 ir 63 tūkst.) (2 lentelė). Antra, nepaisant ekonomikos augimo, užimtųjų skaičiaus augimas II regionų grupėje prasidėjo gerokai vėliau nei kitose grupėse. Todėl galima pagrįstai teigti, kad autorių iškelta prielaida pasitvirtino tik iš dalies.

Galima teigti, kad nepaisant ekonominio pakilimo šiame dešimtmetyje, bendras užimtųjų skaičius 2008–2015 m. sumažėjo beveik visose šalies apskrityse, išimtis – Klaipėdos ir Tauragės regionai, kur šis rodiklis padidėjo. Tenka konstatuoti, kad šiame dešimtmetyje vykstantis šalies ūkio augimas taip ir nesugebėjo kompensuoti nepalankaus gyventojų skaičiaus raidos poveikio. Tai liudija neigiamas demografinės raidos komponento poveikis užimtųjų skaičiaus dinamikai visose šalies apskrityse (5 pav.).

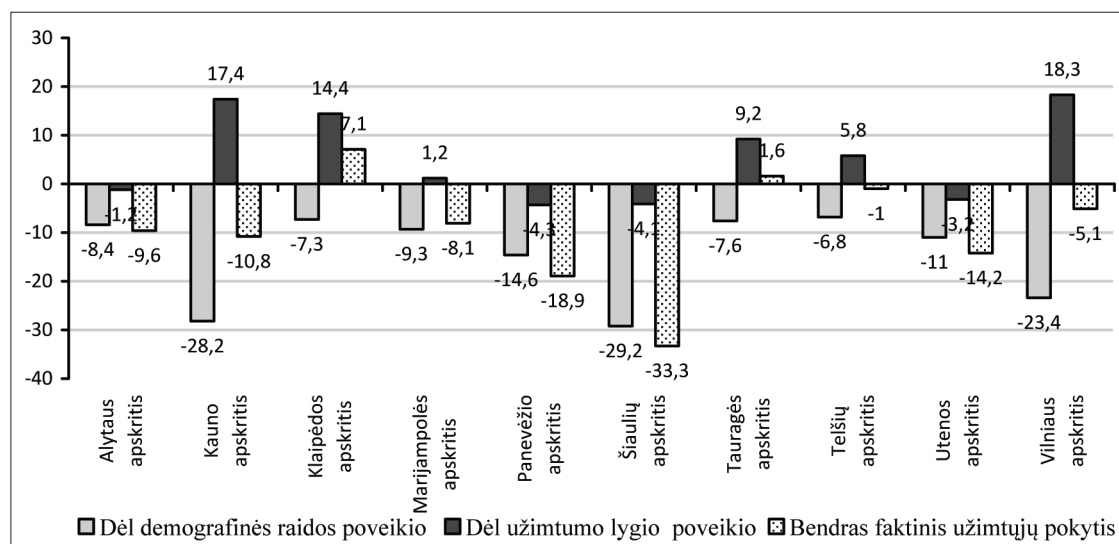
Pozityvus užimtų darbo vietų balanso pokytis dėl užimtumo lygio įtakos 2008–2015 m. stebėtas daugelyje šalies apskričių. Tai reiškia, kad dėl ekonominio augimo šiuose regionuose padidėjo užimtų darbo vietų skaičius (ypač didžiuosiuose šalies apskrityse – I regionų grupė). Tačiau vidutinio dydžio regionuose (II regionų grupė) situacija vertintina priešingai, nes šalies ūkio augimas taip ir nelėmė darbo vietų gausėjimo dėl užimtumo lygio komponento poveikio. Santykinai palankesnė situacija ir mažuosiuose šalies regionuose (ypač Tauragės ir Telšių apskrityse), kur stebimos teigiamos šio komponento reikšmės.

2 lentelė. Bendras darbo vietų poreikis (užimtieji) pagal administracinę teritoriją (regionus) (tūkst. ir proc.)*

Absolutieji rodikliai (tūkst.)	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Iš viso šalyje	1427,1	1317,4	1247,7	1253,6	1275,7	1292,8	1319	1334,9
Vilniaus apskritis	402,2	371,5	366,9	374,1	380,4	385,2	389,2	397,1
Kauno apskritis	283,5	261,7	249,9	250,7	258,3	268,3	272,2	272,7
Klaipėdos apskritis	156,6	146,8	144,6	148,3	153,3	153,1	160,2	163,7
I regionų grupė	842,3	780	761,4	773,1	792	806,6	821,6	833,5
Šiaulių apskritis	147,7	130,6	116,5	115,7	114,8	118,2	121,7	114,4
Panevėžio apskritis	116,8	102,1	90,9	92,3	95,2	92,4	95,9	97,9
Alytaus apskritis	70,8	66,7	62,4	61,2	62,3	59,9	56,8	61,2
II regionų grupė	335,3	299,4	269,8	269,2	272,3	270,5	274,4	273,5
Marijampolės apskritis	72,3	66,2	61,4	59,6	56,3	57,6	62,1	64,2
Telšių apskritis	64,3	58,9	55,3	53,4	55,8	57,9	62,3	63,3
Utenos apskritis	71,6	70,2	57,2	52,9	54,8	58,9	58,3	57,4
Tauragės apskritis	41,4	42,8	42,5	45,3	44,5	41,2	40,3	43
III regionų grupė	249,6	238,1	216,4	211,2	211,4	215,6	223	227,9
Santykiniai rodikliai (proc.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Vilniaus apskritis	28,2	28,2	29,4	29,8	29,8	29,8	29,5	29,7
Kauno apskritis	19,9	19,9	20,0	20,0	20,2	20,8	20,6	20,4
Klaipėdos apskritis	11,0	11,1	11,6	11,8	12,0	11,8	12,1	12,3
I regionų grupė	59,0	59,2	61,0	61,7	62,1	62,4	62,3	62,4
Šiaulių apskritis	10,3	9,9	9,3	9,2	9,0	9,1	9,2	8,6
Panevėžio apskritis	8,2	7,8	7,3	7,4	7,5	7,1	7,3	7,3
Alytaus apskritis	5,0	5,1	5,0	4,9	4,9	4,6	4,3	4,6
II regionų grupė	23,5	22,7	21,6	21,5	21,3	20,9	20,8	20,5
Marijampolės apskritis	5,1	5,0	4,9	4,8	4,4	4,5	4,7	4,8
Telšių apskritis	4,5	4,5	4,4	4,3	4,4	4,5	4,7	4,7
Utenos apskritis	5,0	5,3	4,6	4,2	4,3	4,6	4,4	4,3
Tauragės apskritis	2,9	3,2	3,4	3,6	3,5	3,2	3,1	3,2
III regionų grupė	17,5	18,1	17,3	16,8	16,6	16,7	16,9	17,1

Šaltinis: autorių atlikti skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

Kita vertus, detalesnis vaizdas išryškėja ir vertinant darbo vietų poreikį ekonominėse veiklose. Įdomūs pokyčiai stebimi *agrarinio sektoriaus užimtumo struktūroje*. 2008–2013 m. laikotarpiu užimtųjų jame gausėjo būtent didžiosiose šalies apskrityse (Vilniaus ir Kauno). Pastarieji regionai praėjusiam dešimtmetyje vaidino mažesnę vaidmenį išlaikant žemės ūkio darbuotojų užimtumą, tačiau šiame dešimtmetyje jų vaidmuo, kuriant darbo vietas agrariniame sektoriuje, išaugo. Tikėtina, kad stebimą tendenciją galima paaiškinti tuo, jog Kauno ir Vilniaus apskritys santykinai geriau panaudojo žemės ūkiui skirtą paramą. Darbo vietų poreikis Kauno ir Vilniaus apskrityse 2013 m. sudarė atitinkamai 15 ir 10 proc. užimtųjų skaičiaus žemės ūkyje, nors 2014–2015 m. šis rodiklis ir sumažėjo (3 lentelė). Vis dėlto teigiamų pokyčių rekordininkė buvo Tauragės apskritis, kur užimtųjų dalis agrariniame sektoriuje 2007–2011 m. išaugo nuo 7 iki 11 proc., nors vėliau šis rodiklis regione pamažu mažėjo iki 2015 m. Kita vertus, per ilgesnį laikotarpį gerokai sumažėjo darbo vietų poreikis žemės ūkyje Šiaulių regione, kuris pagal užimtųjų dalį šioje srityje anksčiau būdavo lyderis tarp apskričių. Pastarąją tendenciją galima paaiškinti tuo, kad dalis Šiaulių apskrities darbo išteklių iš žemės ūkio sektoriaus perkelta į kitas ekonomines veiklas.

5 pav. Užimtųjų skaičiaus pokyčio komponentų įvertinimas pagal šalies regionus (tūkst.)*

Šaltinis: autorių atlikti skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

*Skaičiuojant panaudoti 15–64 metų amžiaus gyventojų skaičiaus rodikliai.

Darbo vietų kūrimo požiūriu ypač svarbus *pramonės sektorius*. Be to, jame sukuriama didelė pridėtinė vertė ir daug produkcijos pagaminama eksportui. Nepaisant bendros darbo vietų mažėjimo tendencijos šioje pramoninėje ekonominėje veikloje, didžiausias darbo vietų poreikis pramonės sektoriuje tradiciškai išlieka Vilniaus ir Kauno apskrityse, jų lyginamasis svoris per ilgesnį laikotarpį išaugo, nors Vilniaus regione 2013–2015 m. užfiksuotas šios veiklos užimtųjų skaičiaus mažėjimas. Pažymėtina, kad 2015 m. Vilniaus apskrityje esančios darbo vietos sudarė 23 proc. visos šalies pramonės darbuotojų poreikio, Kauno apskrityje – 24 proc. Sparčiausias užimtųjų dalies sumažėjimas pramonės sektoriuje stebimas Alytaus apskrityje. Dėl ekonominės krizės pasekmių poveikio užimtųjų dalis pramonėje šioje apskrityje 2008–2013 m. sumažėjo nuo 6 iki 4 proc. Dėl įmonių bankrotų sparčiai mažėjo darbo vietų skaičius 2008–2010 m. ir Panevėžio apskrityje. Sparčiau „deindustrializavosi“ ir Klaipėdos apskritis, kur gerokai sumažėjo darbo vietų kūrimo galimybių pramonės sektoriuje.

Vienas svarbesnių šalies ekonominio augimo rodiklių – darbo vietų kūrimas *statybos sektoriuje*, kuris ypač nukentėjo nuo vis dar jaučiamo ekonominės krizės poveikio. Absolūtieji rodikliai rodo užimtųjų statybose mažėjimą beveik visose šalies apskrityse. Pastarosios tendencijos neigiami padariniai – išaugęs anksčiau dirbusių statybininkų nedarbas, padidėjęs neoficialus užimtumas. Netikėtas teigiamas pokytis neigiamų pokyčių fone – darbo vietų pagausėjimas Panevėžio apskrityje. Užimtųjų dalis statybose Panevėžio apskrityje 2008–2013 m. augo sparčiausiai (nuo 6,3 iki 10,3 proc.), nors vėliau sumažėjo. Palyginus 2013 ir 2008 metus, statybos sektoriaus darbuotojų lyginamasis svoris sumažėjo didžiosiose šalies apskrityse, kur gerokai buvo sumažėjęs naujų gyvenamųjų namų statybos poreikis dėl ekonominės krizės ir įstrigę renovacijos reikalai. Situacija pasikeitė per pastaruosius ekonomikos pakilimo metus, kai aptariamasis ekonominės veiklos darbuotojų užimtumas didžiosiose šalies apskrityse išaugo išaugus statybų poreikiui. Tačiau kartu nereikėtų paneigti ir galimybės, kad dirbančiųjų skaičių statybos sektoriuje ir kitose ekonominėse veiklose tam tikru mastu gali paveikti ir statistinių paklaidų įtaka.

Paslaugų sektorius šiuolaikinėmis ekonomikos sąlygomis yra neabejotinas lyderis kuriant darbo vietas regionuose. Antai šalies mastu paslaugų sektorius sudaro net du trečdalius darbo vietų poreikio. Didžiosios šalies apskritys neabejotinai pirmauja kuriant darbo vietas šioje srityje (3 lentelė). 1998–2015 m. laikotarpiu

apytikriai kas trečia šalies paslaugų sektoriaus darbo vieta buvo sukurta Vilniaus apskrityje, kas penkta – Kauno apskrityje, kas dešimta – Klaipėdos apskrityje. Mažosios šalies apskritys, be abejojimo, atsilieka kuriant darbo vietas paslaugų sektoriuje. Tai liudija potencialias paslaugų sektoriaus plėtros galimybes mažuosiuose šalies regionuose. Kita vertus, 1998–2015 m. laikotarpiu didžiosiose šalies apskrityse užimtųjų dalis paslaugų sektoriuje turėjo tendenciją pamažu didėti, tuo tarpu daugelyje mažesnių regionų darbo vietų lyginamasis svoris šioje srityje sumažėjo. Tai reiškia, kad darbo vietų struktūros balansas, palyginus 2015 ir 2008 m., absoliučios daugumos mažesnių apskričių paslaugų sektoriuje buvo neigiamas: daugiau darbo vietų sukurta nei panaikinta, o paslaugų sektorius plėtėsi tik didžiųjų šalies regionų užimtumo didėjimo šioje srityje dėka.

Užimtumo galimybės ir darbo vietų poreikio kaita mūsų šalies regionuose menkai tyrinėtos. 2015 m. autorių atlikto specialaus tyrimo, kuriame dalyvavo paskirų teritorinių darbo biržų (TDB) direktoriai ir jų skyrių vadovai, metu atliktas Užimtumo galimybių ir darbo vietų poreikio šalies regionuose ekspertinis vertinimas.

3 lentelė. Darbo vietų poreikis (užimtieji) pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2) ir administracinę teritoriją (regionus), remiantis Statistikos departamento duomenimis (tūkst. ir proc.)*

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė								
Lietuvos Respublika (tūkst.)	115,1	118,4	110,2	106,4	112,2	108,9	120,9	121,1
Santykiniai rodikliai – iš viso (proc.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alytaus apskritis	5,9	6,8	7,4	7,3	7,1	6,2	5,2	5,6
Kauno apskritis	12,4	13,7	12,3	13,5	14,6	14,9	15,0	11,6
Klaipėdos apskritis	11,9	8,6	10,1	11,1	11,1	10,4	12,7	12,7
Marijampolės apskritis	10,3	11,1	10,8	10,0	11,3	11,1	11,2	14,7
Panevėžio apskritis	11,9	10,9	10,5	9,7	9,5	9,1	10,3	10,3
Šiaulių apskritis	20,2	19,5	19,2	17,3	15,8	13,7	14,0	15,0
Tauragės apskritis	7,2	9,0	11,8	12,7	11,2	10,7	9,9	9,2
Telšių apskritis	5,6	6,0	6,7	7,2	6,1	7,0	6,4	6,1
Utenos apskritis	6,3	6,8	5,2	5,0	5,6	7,3	6,5	5,8
Vilniaus apskritis	8,3	7,8	6,2	6,2	7,7	9,7	8,9	8,9
Pramonė								
Lietuvos Respublika (tūkst.)	280,8	240,3	219,5	222,7	230,5	230,7	226,8	229,7
Santykiniai rodikliai – iš viso (proc.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alytaus apskritis	6,1	5,7	4,7	4,9	4,5	4,1	4,6	4,4
Kauno apskritis	19,9	21,8	24,1	21,8	21,1	22,8	23,0	23,7
Klaipėdos apskritis	13,7	13,2	12,0	11,5	12,1	12,0	11,7	12,1
Marijampolės apskritis	4,7	5,1	5,8	5,2	4,8	4,8	4,9	4,4
Panevėžio apskritis	9,5	8,1	8,3	10,0	9,7	8,0	7,5	8,7
Šiaulių apskritis	9,5	8,0	8,4	9,2	9,9	10,6	10,0	9,0
Tauragės apskritis	2,4	2,9	3,0	3,8	3,0	2,9	2,4	3,0
Telšių apskritis	5,7	5,7	5,3	4,8	5,3	5,9	6,8	6,3
Utenos apskritis	6,0	6,7	6,5	6,3	5,8	5,6	6,3	5,7
Vilniaus apskritis	22,5	22,8	21,9	22,5	23,9	23,4	22,8	22,8
Statyba								
Lietuvos Respublika (tūkst.)	154,7	113,4	86,9	85,1	89,5	99,3	99,3	105
Santykiniai rodikliai – iš viso (proc.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alytaus apskritis	4,8	5,4	5,2	6,6	5,6	4,7	4,8	4,7
Kauno apskritis	19,0	18,1	15,4	16,9	19,8	18,2	19,1	20,3
Klaipėdos apskritis	9,7	12,9	14,0	13,7	9,8	8,9	11,6	13,3
Marijampolės apskritis	4,7	4,3	3,7	2,6	2,3	2,5	3,5	3,1
Panevėžio apskritis	6,3	7,9	9,3	7,3	7,6	10,3	9,3	8,0
Šiaulių apskritis	10,5	9,3	7,2	6,7	7,6	8,8	9,1	8,4

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tauragės apskritis	2,1	2,3	1,5	2,2	3,0	3,7	2,9	2,0
Telšių apskritis	6,8	7,3	9,4	7,3	8,3	6,4	6,0	7,3
Utenos apskritis	6,1	6,1	5,8	5,6	5,1	6,2	4,4	3,6
Vilniaus apskritis	30,1	26,5	28,4	31,1	30,8	29,9	29,1	29,2
Paslaugos								
Lietuvos Respublika (tūkst.)	876,5	845,4	831,1	839,4	843,5	853,9	872	879,2
Santykiniai rodikliai – iš viso (proc.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Alytaus apskritis	4,5	4,6	4,8	4,4	4,6	4,6	4,6	4,6
Kauno apskritis	21,0	20,4	20,5	20,7	20,8	21,2	20,8	21,2
Klaipėdos apskritis	10,2	10,7	11,4	11,8	12,4	12,3	12,4	12,3
Marijampolės apskritis	4,6	4,3	4,0	4,2	3,6	3,8	3,6	3,8
Panevėžio apskritis	7,6	7,2	6,4	6,4	6,6	6,3	6,6	6,3
Šiaulių apskritis	9,3	9,2	8,5	8,5	8,0	8,2	8,0	8,2
Tauragės apskritis	2,6	2,7	2,6	2,5	2,7	2,2	2,7	2,2
Telšių apskritis	3,6	3,5	3,4	3,4	3,5	3,5	3,5	3,5
Utenos apskritis	4,3	4,6	3,9	3,4	3,6	3,7	3,6	3,7
Vilniaus apskritis	32,3	32,8	34,6	34,7	34,3	34,1	34,3	34,1

Šaltinis: autorių atlikti skaičiavimai, remiantis Statistikos departamento duomenimis.

*Santykiniai rodikliai apskaičiuoti, remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2008–2012 m. Statistinei informacijai parengti naudotas gyventojų skaičius, perskaičiuotas remiantis 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis.

Tyrimas liudija, kad vykstantys darbo vietų poreikio pokyčiai buvo palankūs užimtumo galimybių didėjimui *didžiausiose šalies apskrityse*. Tačiau ekspertai mano, kad darbo vietos dažnai nekokybiškos (maži atlyginimai, aukšti, nepagrįsti reikalavimai darbuotojams), stebima didelė darbuotojų kaita. Pavyzdžiui, teigta, kad Kauno regione darbo vietų skaičiaus augimą lemia ne verslo plėtra, o dažna darbuotojų kaita. Pabrėžiama, kad darbo vietų užpildymo poreikis šiuose regionuose nepakankamai tenkinamas dėl santykinai žemo darbo apmokėjimo ir kvalifikacijos ar kompetencijų trūkumo.

Vidutiniuose šalies regionuose – Šiaulių ir Panevėžio apskrityse – darbo vietų poreikio pokyčiai nebuvo palankūs didinti užimtumo galimybes. Remdamiesi ekspertinio vertinimo rezultatais, galime išskirti šias tendencijas ar problemas: egzistuoja neatitikimas (kvalifikaciniu požiūriu) tarp darbo jėgos pasiūlos ir paklausos, mažėja gyventojų (iš jų darbingo amžiaus gyventojų skaičius), visuomenė sensta, naujas verslas rajonuose nepradedamas, esami darbdaviai tik išlaiko ar net mažina esamas darbo vietas, naujos darbo vietos kuriamos vangiai, registruojamų darbo vietų kokybė (darbo užmokestis, darbo sąlygos, darbo laikas) nepateisina ieškančiųjų darbo asmenų lūkesčių ir nemotyvuoja dirbti. Daugiau laisvų darbo vietų ir darbo perspektyvų turi kvalifikuoti darbininkai. Rajonuose daug žmonių teikia paslaugas pagal žemės ūkio ir miškininkystės paslaugų kvitus, žmonės užimti, tačiau niekur nefiksuoja jėgų užimtumas.

Ekspertų vertinimu, daugelyje *mažųjų šalies regionų* darbo vietų poreikio struktūra ir jos poreikio pokyčiai vertinami labiau kaip nepalankūs užimtumo augimui nei palankūs arba pažymimi tik minimalūs teigiami galimo užimtumo didėjimo pokyčiai. Išsakoma nuomonė, kad darbo vietų poreikio didėjimas priklauso nuo įmonių situacijos. Darbdaviai nepajėgūs kasmet didinti darbuotojų skaičius ir ženkliai plėstis, todėl kartais net darbo užmokesčio kompensacijos jų jau nebeskatina priimti naujų darbuotojų. Optimistiškiau vertinta situacija Tauragės regione, kur darbo vietų poreikio pokyčiai buvo palankūs užimtumo galimybių didėjimui. Didžioji dalis darbo pasiūlymų skirti kvalifikuotai darbo jėgai. Nekvalifikuotos darbo jėgos paklausa pastaraisiais metais mažėjo, panaši tendencija prognozuota ir ateityje.

Kaip parodė autorių atlikta analizė ir anksčiau minėto tyrimo rezultatai, regionų darbo rinkoje vykstantys procesai pasižymi didele įvairove, jie lemia netolygų skirtingų šalies regionų vystymąsi. Pažymėtina ir tai, kad vyksusi ekonominė krizė labiau paveikė mažesnius regionus, kas dar labiau skatino netolygaus vystymo procesus ir didino regioninę diferenciaciją.

Išvados

Būtina pabrėžti, kad netolygios socialinės raidos ir padėties darbo rinkoje pokyčių padarinius akumuliuoja skirtingų šalies teritorijų gyventojų skaičiaus kaitos rodikliai. Demografinės situacijos analizė atskleidė, kad tuštėja mažesni ir ekonomiškai mažiau patrauklūs šalies regionai. Kyla grėsmė, kad ir toliau gali ryškėti socialiniai bei ekonominiai skirtumai tarp didžiųjų ir mažųjų (mažiau apgyvendintų) šalies regionų. Darbo jėgos trūkumas didžiosiose apskrityse kol kas kompensuotas darbo jėgai judant iš mažesniųjų regionų donorų į tris didžiuosius šalies miestus.

Tačiau nuolat senkant darbo jėgos ištekliams mažesniuose regionuose, jiems kyla ekonominio ir socialinio nuosmukio grėsmė. Ši neigiama tendencija gali padidinti mažesniuose regionuose gyvenančių socialiai pažeidžiamų žmonių dalį, kuriems būdinga didesnė socialinė atskirtis ir skurdas. Lietuvoje būtina aktyviau vykdyti regioninę politiką ir didinti mažiau apgyvendintų teritorijų ekonominę (investicinę) patrauklumą.

Dėsninga tai, kad ekonomikos pakilimo laikotarpiu didesniuose šalies regionuose darbo vietų gausėjo, o nuosmukio metu – mažėjo. Tačiau galima išskirti vidutinio dydžio regionų grupę, kurioje užimtųjų mažėjimas užsitęsė gerokai ilgiau ir buvo stebimas netgi per paskutinį ekonomikos pakilimą. Nepaisant ekonomikos augimo, užimtųjų skaičiaus didėjimas vidutinių šalies regionų grupėje prasidėjo gerokai vėliau nei kitose autorių išskirtose regionų grupėse. Reikėtų pabrėžti, kad bendroji demografinės situacijos analizė rodo, kad būtent II regionų grupės apskrityse, kur užimtųjų kaitos tendencijos buvo labai nepalankios, gyventojų skaičius pastaraisiais metais mažėjo bene sparčiausiai (ypač Šiaulių ir Panevėžio apskrityse).

Įdomu, kad dėl demografinio veiksnio regionų darbo rinkose per ilgesnį laiką (nuo 2008 m.) stebimos priešingos krypties tendencijos: padidėjus užimtumui, užimtųjų skaičius sumažėjo ir tik pastaraisiais metais išryškėjo trumpalaikė šio rodiklio augimo tendencija. Taigi galima teigti, kad ekonominio augimo ir nepalankių demografinių pokyčių sąveika regionuose lemia pokyčius šiuolaikinėje darbo rinkoje. Galima daryti išvadą, kad dabartinis ekonomikos augimas ir darbo rinkos plėtra įmanoma tik demografinio nuosmukio (depopuliacijos) sąlygomis.

Literatūra

- Ačaitė, V. (2005). Lietuvos regioninės plėtros aspektai ES kontekste: *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 1 (5), p. 8–13.
- Altmann, S., Falk, A., Grunewald, A., Huffman, D. (2014). Contractual Incompleteness, Unemployment, and Labour Market Segmentation. *Review of Economic Studies*, Vol. 81 (1), p. 30–56.
- Andriušaitienė, D. (2008). *Depresinių šalies regionų darbo rinkos plėtra*. Monografija. Vilnius: Lodvila, 214 p.
- Atkočiūnienė, V. (2014). Darbo vietų plėtojimo darnumą Lietuvos kaimiškuose regionuose lemiantys veiksniai. *Region Formation & Development Studies*, Nr. 1 (11), p. 19–28.
- Bagdzevičienė, R., Krišpinovičius, S., Rutkauskas, A. V. ir kt. (2003). Regionų ekonomikos plėtotės iki 2015 metų strategija. *Lietuvos mokslas*, Nr. 41, p. 637–711.
- Bagdzevičienė, R., Rimas, J., Venckus, A. (2002). Regionų ekonomikos plėtros strategija. *Regionų plėtra – 2002*. Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga, p. 30–35. Kaunas: Technologija.
- Baici, E., Casalone, G. (2007). *Has Human Capital Accounted for Regional Economic Growth in Italy? A Panel Analysis on the 1980–2001 period*. Website: <<http://www.eco.unipmn.it/biblioteca/pdf/semecq/semecq101.pdf>>.
- Bassanini, S., Scarpetta, S. (2001). Does Human Capital Matter for Growth in OECD Countries? Evidence from Pooled Mean-Group Estimates. *OECD Economics Department Working Papers*, Vol. 282, p. 231–248.
- Brenkevičiūtė, R. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai analizė. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, Nr. 2 (2), p. 11–17.
- Bruneckienė, J. (2013). *Regionų plėtros vertinimas indeksu*. Kaunas: Technologija.
- Bruneckienė, J., Krušinskas, R. (2011). ES struktūrinės paramos įtakos Lietuvos regionų plėtrai ir išsivystymo netolygumams mažinti vertinimas. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 16, p. 127–136.
- Burneika, D., Ubarevičienė, R. (2013). Metropolitan Regions in Lithuania – Trends of Transformation of the Soviet Urban System. *Kyiv Geographic Almanac*, Vol. 8, p. 107–113. Ukrainian geographic society, Kyiv National University.
- Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. (2011). *Regionų netolygaus ekonominio vertinimo metodologija*. Prieiga internete: <http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Konferencijos/VLVK_051028/2%20sekcija/II08_Butkus.pdf> [žiūrėta 2016-07-07].
- Castellani, D., Pieri, F. (2016). Outward Investments and Productivity: Evidence from European Regions. *Regional Studies*, Vol. 50 (12), p. 1945–1964. Prieiga internete: <http://dx.doi.org/10.1080/00343404.2014.981149>

- Crescenzi, R., Lammarino, S. (2017). Global Investments and Regional Development Trajectories: the Missing Links. *Regional Studies*, Vol. 51 (1), p. 97–115. Prieiga internete: <http://dx.doi.org/10.1080/00343404.2016.1262016>
- Faggian, A., Rajbhandari I., Dotzel, K. R. (2017). The Interregional Migration of Human Capital and its Regional Consequences: a Review. *Regional Studies*, Vol. 51 (1), p. 128–143. Prieiga internete: <http://dx.doi.org/10.1080/00343404.2016.1263388>
- Funck, B., Pizzati, L. (2003). *European Integration, Regional Policy and Growth*. Oxford New York: Oxford University Press.
- Gedminaitė-Raudonė, Ž. (2014). *Regionų unikalumo ekonominis vertinimas Europos integracijos procesų kontekste*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilnius Gedimino technikos universitetas.
- Jakštienė, S. (2013). Užimtumą lemiančių mikroekonominių ir makroekonominių veiksmų modelis. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 3 (31), p. 160–168.
- Jasilionis, D., Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A., Stumbrys, D. (2015). *Lietuvos demografinių procesų diferenciacija*. Mokslo studija. Vilnius: LSTC.
- Kasinskaitė, I. (2005). Besimokantis regionas – naujas regioninės plėtros kontekstas. *Informacijos mokslai*, Nr. 35, p. 59–68.
- Keating, M. (2016). Contesting European Regions. *Regional Studies*, Vol. 51(1), p. 9–18. Prieiga internete: <http://dx.doi.org/10.1080/00343404.2016.1227777>
- Kilijonienė, A., Bruneckienė, J. (2011). Regionų ekonomikos konvergencija ir divergencija ekonominės krizės kontekste. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 16, p. 189–196.
- Kriauciūnas, E., Ubarevičienė, R., Pociūtė-Sereikienė, G. (2014). Lietuvos kaimo apgyvenimo kaitos regioninės ypatybės 2001–2011 metais. *Lietuvos socialinė raida*, Nr. 3: *Lietuvos gyventojai XXI a. pradžioje: socio-demografinė raida*. Vilnius: LSTC.
- Kuliešis, G., Pareigienė, L. (2011). Lietuvos regionų depopuliacijos prielaidų tyrimas. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, Research Paper*, No. 5(29), p. 116–125.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų užimtumo didinimo programa. Nutarimas dėl užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo*, 2013 m. rugsėjo 25 d., Nr. 878. Prieiga internete: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=456810&p_tr2=2.
- LNTPA demografinis tyrimas*. (2015). Prieiga internete: <http://vz.lt/verslo-aplinka/ekonomika/2015/12/10/2030-iejii-lietuvoje-dirbanciu-26-maziau-pensininku--23-daugiau#ixzz3uZr95rOE>
- Mačys, G. (2006). *Regionų ekonomika, politika ir valdymas Lietuvoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Malais, J., Heageman, H. (2009). *European Union Regional Policy*. Prieiga internete: http://www.iuedu.eu/press/journals/sds/sds1_july_2008/07_SECC_03.pdf [žiūrėta 2016-08-27].
- Melnikas, B. (2008). Integral Spaces in the European Union: Possible Trends of the Social, Economic and Technological Integration in the Baltic Region. *Journal of Business Economics and Management*, Vol. 9 (1), p. 65–77.
- Misiūnas, A., Svetikas, Ž. (2003). Lietuvos regionų ekonomikos netolygumų vertinimai. *Ekonomika*, Nr. 64, p. 84–91.
- Novotny, J. (2007). On the Measurement of Regional Inequality: does Spatial Dimension of Income Inequality Matter? *The Annals of Regional Science*, Vol. 41 (3), p. 563–580.
- Pukelienė, V., Glinskienė, R., Beržinskienė, D. (2007). Darbo jėgos migracija: globalinis aspektas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 2, p. 49–64.
- Raškiniš, D. (2008). Lietuvos darbo rinka: problemos ir galimi sprendimo būdai. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 2 (1), p. 55–71.
- Ratkevičiūtė, V. (2005). Lietuvos kaimo gyventojų užimtumo analizė ir perspektyvos. *Tiltai*, Nr. 4, p. 39–50.
- Rengansamy, S. (2009). *Regional Planning and Development*. Prieiga internete: <http://www.scrib.com/Regional-Planning-PartIII-Strategies-for-Balanced-Regional-Development/d/15087007> [žiūrėta 2016-07-17].
- Sinkienė, J., Grumadaitė, K. (2014). Sumanaus regiono conceptualus modelis. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 13 (3), p. 414–426.
- Statistikos departamento duomenų bazė*. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize1>.
- Strugienė, A., Daunorienė, A. (2009). Migracijos poveikis darbo jėgos rinkos pusiausvyrai. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 14, p. 984–992.
- Tūkstantmečio plėtros tikslai: Lietuvos regionų vystymosi analizė*. (2004). Vilnius: Jungtinės Tautos.
- Ubarevičienė R. (2014). Lietuvos teritorijos apgyvendinimo kaita XXI a.: miestų-regionų formavimosi analizė. *Lietuvos socialinė raida*, Nr. 3: *Lietuvos gyventojai XXI a. pradžioje: socio-demografinė raida*. Vilnius: LSTC.
- Valiskas, A. (2011). Lietuvos regioninės politikos raida ir statistika. *Lietuvos statistikos darbai*, p. 98–103.
- Verkulevičiūtė, D. (2009). *Gyvenimo lygio teritoriniai skirtumai Lietuvoje pagal socialinius ekonominius rodiklius*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Vetlov, I., Virbickas, E. (2006). Lietuvos darbo rinkos lankstumas. *Pinigų studijos*, Nr. 1, p. 5–22.
- Žalėvičienė, A. (2012). Regioninė politika ir Europos Sąjungos struktūrinė parama: patirties įvertinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 2 (26), p. 44–53.

THE EVALUATION OF DIFFERENTIATION OF EMPLOYMENT CHANGES IN THE LITHUANIAN REGIONS

LAIMA OKUNEVIČIŪTĖ-NEVERAUSKIENĖ, ARŪNAS POCIUS

Lithuanian Social Research Centre, Vilnius Gediminas Technical University (Lithuania)

Summary

Regional differences, influenced by international and internal migration of the population, decisions of international and national policy, demographic, social, economic and other factors are developing under the global world impact. Thus, these factors are becoming crucial ones for countries of different development levels as they are changing the current economic and social processes in the regions. Therefore, it is significant to identify and analyse changes taking place at the regional level that can lead to significant regional differences and unbalance the well-being of all residents of the country, as well as economic and social levers. As for business sector, to predict the tendencies of regional development means to prepare and adapt to changing markets, variable economic and social conditions, thus achieving competitive advantage.

The article analyses regional differentiation in the context of employment and demographic changes (considering territorial disparities of the population dynamics). The situation in Lithuania and its evaluation is based on: the data of Statistics Lithuania, the data of special surveys and the results of statistical calculations.

The article is based on the methods of systematic scientific literature analysis, general and logical analysis, comparison, summation and abstraction as well as the mathematical and statistical processing methods.

According to the data of Statistics Lithuania and the results of comparative analysis, the authors have evaluated the opportunities of the population in the labour market in the regions. While assessing the situation and trends at territorial level, the priority was given to such key indicators as employment level and the employee distribution by economic activities.

However, to assess the disparities of regional economic growth, it is important to understand that the disparities of regional growth depend on many factors: demographic, social, economic, historical-political, technological, institutional and other. Economic processes are increasingly penetrating into regional development, and consequently, the labour market effect on regional socio-economic disparities becomes more and more obvious.

It should be noted that regional economic development disparities occurring over a longer period of time lead to long-lasting differences in socio-demographic situation of separate regions. Because of uneven economic development, the growth of the economic well-being of smaller municipalities (districts) or their centres is complicated due to the lack of companies able to employ people, low-income population, disadvantageous wage distribution, and a high unemployment rate.

In the context of labour market, problematic and depressed regions of the country should be approached to as the main target territories, chiefly concentrating on municipalities that have the most prevailing employment and unemployment problems. The researches show that in problematic regions of the country, the quality of labour force, as an economic factor, does not meet the needs of economy due to low skills and long-term unemployment, i.e., due to social and psychological problems. However, this determines unattractiveness of these regions to investments. Improvement of labour quality should become the main goal whereas labour market development solutions should be a priority in problematic regions of the country.

The dynamics of employed components shows that the situation in the labor market, both in districts and in the discussed regions' groups, is very different. Moreover, since 2008 the demographic factor in the regional labour market has demonstrated the opposite process / tendency: though employment level has increased, the number of the employed has decreased, and only in recent years this indicator has been showing an upward trend. Therefore, it can be said that the interaction of economic growth and unfavourable

demographic processes) has significant influence on the changes that are taking place in the regions' labour market. It can be concluded that the current economic growth and labour market development are possible only in demographic downturn conditions.

KEYWORDS: *regions, disparities, differentiation, demographic changes, employment, labour market.*

JEL CODES: J11, J21, O18, R11, R58.

Gauta: 2017.03.15

Priimta: 2017.04.15

Pairašyta spaudai: 2017.10.20